

Çocukluk Döneminde Hayali Arkadaşlıklar ve Hayali Arkadaşların Çocuğun Gelişimindeki Yeri

Imaginary Companionships in Childhood and Their Impacts on Child Development

Zübeyde Akpakır¹

Öz

Erken çocukluk, çocuğun kendini ve dünyayı oyun yoluyla tanıdığı gelişim dönemidir. Çocuk bu dönemde, oyunlarını genellikle gerçek bir arkadaşla kursa da kimi zaman hayali arkadaşlar çocukların oyunlarında gözlemlenen bir durumdur. Hayali arkadaşlar bazen hayali olarak oluşturulmuş insan karakterler, bazen ise insan özellikleri atfedilmiş oyuncak ve nesnelere olabilmektedir. Hayali arkadaşları olan çocuklar, diğer çocuklara göre yaş, cinsiyet, doğum sırası ve gelişimsel özellikler bakımından farklılaşabilmektedir. Ayrıca erken çocukluk döneminde hayali arkadaşlar, çocukların sosyal gelişim, duygu düzenleme ve yeterlilik duygularında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada, hayali arkadaş, hayali arkadaşları olan çocukların ortak özellikleri ve hayali arkadaşın çocuğun gelişimi üzerindeki etkilerine ilişkin alanyazında yer alan bilgilerin taranarak ele alınması amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Erken çocukluk, hayali arkadaş, oyun, sosyal gelişim, yeterlilik

Abstract

In the early childhood period, the child gets to know himself and the world through play. Although these games are usually set up with a real friend, sometimes they also include imaginary companions. These companions can sometimes be imaginary human characters, and sometimes toys and objects attributed to human characteristics. Children who have imaginary companions may differ from other children in terms of age, gender, birth order and developmental characteristics. In addition, imaginary companionships in early childhood play an important role in children's social development, emotion regulation and their sense of competence. In this study, it is aimed to discuss the characteristics of children with imaginary companions and the effects of imaginary friends on the development of the child.

Keywords: Early childhood, imaginary companion, play, social development, competence

¹Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

✉ Zübeyde Akpakır, Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bölümü, İstanbul, Türkiye
zubeydeakpakir@gmail.com | 0000-0003-4920-3004

Geliş tarihi/Received: 07.03.2021 | Kabul tarihi/Accepted: 17.05.2021 | Çevrimiçi yayın/Published online: 24.06.2021

ARKADAŞLIK kavramının gelişimi ilk olarak çocukların akranlar arasında yaptıkları davranışsal ayrımlarda belirginleşmektedir. Yaşamın ilk iki yılı içinde çocuklar, belirli oyun arkadaşları için tercihler göstermeye ve bazı çocuklarla davranışlarını farklılaştırmaya başlar (Howes 1983, Ross ve Lollis 1989). Bu tercihler ve davranışsal farklılıklar görece sabittir (Howes 1983) ve arkadaşlığın “yakın, karşılıklı, ikili ilişki” olarak tanımlanan ilk yansımalarıdır (Bukowski ve Hoza 1989). Daha sonra, dört yaş civarında, çocuklar belirli akranlarına atıfta bulunmak için “arkadaş” kelimesini kullanmaya başladıkça arkadaşlık kavramı sözlü olarak ortaya çıkar (Hartup 1992).

Hayali arkadaş, bazen görünmeyen bir formda, bazen de bir hayvan veya oyuncak bebek gibi bir nesnede somutlaşan, çocuk tarafından canlandırılan ve geçmiş gibi davranılan bir karakterdir (Gleason 2017). Hayali arkadaşlarla ilgili araştırmalar 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır (Vostrovsky 1895). O zamanlar, hayali arkadaşların akıl hastalığının belirtileri olduğuna inanılmaktaydı. 1940’larda, bu kez psikodinamik gelenek içinde konuya yeniden ilgi artmış (Bender ve Vogel 1941, Ames ve Learned 1946); ve bu ilgi yıllarca devam etmiştir. Hayali arkadaşlar psikanalitik bakış açısından farklı türden savunma mekanizmalarının bir temsili olarak algılanmıştır. Örneğin, bir çocuğun olumsuz özellikleri hayali oyun arkadaşına yansıtıldığında bu, hayali arkadaşlığın bir yansıtma etkisi olarak tanımlanmaktadır (Sperling 1954, Nagera 1969, Bach 1971). Ancak, Taylor (1999) erken dönem çalışmalarının çoğunda bazı sorunlara işaret etmektedir. Taylor’a (1999) göre hayali arkadaşları olan çocuklarla yapılan ilk çalışmalarda, çalışma yapılan grup, psikososyal ve duygusal sorunlara sahip olma ihtimalinin yüksek olduğu klinik ve hastanelerden seçilmiştir.

Hayali arkadaşları olan çocukların bildirilen sıklığı, çeşitli çalışmalar arasında farklılık göstermektedir. İlk araştırmalar, çocukların %13-%31’inin hayali arkadaşlara sahip olduğunu göstermiştir (Ames ve Learned 1946, Bach 1971), ancak daha sonraki araştırmalar daha büyük rakamları ortaya koymaktadır. Singer ve Singer (1992) 111 çocuktan oluşan örnekleme %65, Taylor (1999) 100 çocuktan oluşan örnekleme %63 oranında bir yaygınlık gözlemlemiştir. Hayali arkadaşlıkların bildirilme sıklıklarındaki farklılıkların bir nedeni de araştırmada çocukların ebeveynlerinden bilgi alınmasıdır (Bender ve Vogel 1941, Ames ve Learned 1946). Bu durumlarda ebeveynin çocuğun hayali arkadaşlarından bilgi sahibi olmaması söz konusu olabilmektedir. Taylor (1999) çocuklar ve ebeveynleriyle yaptığı çalışmada erken çocukluk yıllarında ebeveynlerin, daha büyük yaştaki çocukların ebeveynlerine göre çocuklarının hayali arkadaşlara sahip olduklarının daha fazla farkında olduğunu gözlemlemiştir. Araştırma sonuçlarına göre 6 ve 7 yaşındaki çocukların ebeveynlerinin yalnızca %20’si çocuklarının hayali oyun arkadaşları olduğunun farkındadır.

Daha önceki araştırmalarda ortaya çıkan farklı sonuçların nedenlerinden biri de hayali arkadaş fenomeninin farklı şekilde tanımlanmasıdır. Bazı araştırmacılar antropomorfize edilmiş oyuncakları, yani çocuklar tarafından canlı özellikler atfedilmiş oyuncakları, hayali arkadaş tanımına dahil ederken diğerleri dahil etmez. Svendsen (1934), hayali arkadaş tanımına yalnızca görünmez hayali arkadaşları dahil etmiştir. Singer ve Singer (1992), bebeklerin, oyuncak ayıların ve diğer nesnelere, insani özellikler taşıyorlarsa dahil edilebileceğini ileri sürmüşlerdir.

Hayali arkadaşlığa ilişkin yaratımlar, insanlardan hayvanlara, ruhlara, nesnelere ve yaratılara kadar birçok şekil, boyut ve formlarda gelişebilmektedir (Gleason 2017). Çoğunlukla, battaniyeler veya peluş hayvanlar gibi geçiş nesnelere, çocukların kişilik, duygu ve tercihlerini attığı nesnelere dönüşmektedir (Gleason ve ark. 2000). Benzer şekilde, görünmez hayali arkadaşlar kurgusal karakterlerden, gerçek insanlardan oluşabilmekte veya tamamen hayal ürünü olarak ortaya çıkabilmektedir (Gleason 2017). Gleason ve arkadaşları (2000), görünmez hayali arkadaşlarla ilişkilerin çoğunlukla sosyal ve arkadaşça olduğunu, kişiselleştirilmiş nesnelere ilişkilerin ise genellikle besleyici yapıda olduğunu öne sürmüşlerdir. Araştırmada anneler, nesnelere kişiselleştirilmesinin sıklıkla bir oyuncak edinme sonucunda gerçekleştiğini, görünmez arkadaşların ise genellikle bir ilişki ihtiyacı olduğunda gerçekleştiğini belirtmiştir.

Bu çalışmada, erken çocukluk döneminde hayali arkadaşlıklara ilişkin bilgiler; hayali arkadaşlıkları olan çocukların ortak özellikleri ve hayali arkadaşların çocuğun gelişimi üzerindeki etkileri bakımından ele alınması amaçlanmıştır.

Hayali arkadaşları olan çocukların ortak özellikleri

Arkadaşlık kavramının erken çocukluk dönemindeki işlevleri göz önünde bulundurulduğunda, bu dönemde çocuk için oyunun bir dil olduğunu söyleyebiliriz. Çocuk, yaşamı oyun yoluyla tanımakta, öğrendiklerini, gözlemlediklerini yorumlamakta ve birçok beceriyi oyun yoluyla edinmektedir. Dolayısıyla, hayali arkadaşı olan çocukların ortak özelliklerini gözden geçirmek hayali arkadaşlıkların çocuğun gelişimindeki yerini anlamak bakımından yardımcı olacaktır.

Erken çocukluk döneminde hayali arkadaşı olan çocukların ortak özellikleri hayali arkadaşlık kavramına yönelik araştırma literatüründe sıklıkla tartışılmıştır. Seiffge-Krenke (2000), hayali arkadaşlıkları olan çocuklara yönelik dört olası durumun altını çizmektedir: yeteneklilik hipotezi, eksiklik hipotezi, narsisizm hipotezi ve dürtü kontrol hipotezi. Yeteneklilik hipotezi, hayali arkadaşları olan çocukların diğer çocuklara göre daha yaratıcı olduklarını ileri sürmektedir. Eksiklik hipotezi, hayali oyun arkadaşlarının çocuğun deneyimlediği yalnızlık veya ihmal duyguları gibi küçük eksiklikleri telafi edebileceğini savunmaktadır. Narsisizm hipotezi, hayali arkadaşları olan çocukların, çeşitli narsistik darbeler nedeniyle, erken çocuklukta benmerkezcilikten vazgeçmeye isteksiz olduğunu öne sürmektedir. Son olarak, dürtü kontrolü hipotezi, çocukların otonomi ve öz-düzenlemeye giden yolda ego desteği için (veya bir süperego olarak) hayali oyun arkadaşlarını kullandıklarını varsaymaktadır.

Demografik özellikler

Hayali arkadaşlıklar üzerinde çeşitli araştırmalar farklı bulgular ortaya koymuştur. Okul öncesi dönemde hayali arkadaşların en yaygın olduğunu ve zirvenin dört yaş olduğunu öne süren çalışmaların (örn; Taylor 1999) yanı sıra bu durumun okul yıllarında eşit sıklıkta görüldüğünü belirten çalışmalar (örn; Hurlock ve Burstein 1932) vardır. Singer ve Singer (1992), hayali arkadaşların altı ila sekiz yaş arasında en temel haliyle ortadan kaybolursa bile,

hayali arkadaşı olan kişinin duygu ve düşüncelerinde arkadaşlık hayallerinin bulunmasının yaşam boyunca devam ettiğini öne sürmüşlerdir. Taylor ve ark. (2004) ise çocukların %65'inin yedi yaşından önce bir hayali arkadaşı olduğunu ortaya koymuşlardır. Fakat, ilerleyen gelişim dönemlerinde de hayali arkadaşlıkların olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur (örn; Taylor ve ark 2010).

Hayali arkadaşlıklara yönelik önceki araştırmalarda bir takım cinsiyet farklılıkları ortaya çıkmıştır. Pek çok araştırma, kızların hayali arkadaşlara sahip olma ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermiştir (Taylor 1999). Ayrıca kızların ve erkeklerin hayali arkadaşlarıyla farklı şekilde oynadıkları bilinmektedir (Taylor 1999). Erkekler, kızlardan daha sık, hayali arkadaşlarıyla sosyalleşmek yerine, çizgi film veya film karakterlerini taklit etmekte ve "Süpermen" gibi kahraman rollerine bürünmektedir.

Singer ve Singer'ın (1992) çalışmasında ortaya çıkan bir cinsiyet farklılığı, erkeklerin kızlara göre daha sık hayvan arkadaşları olduğu, kızların ise daha büyük ölçüde insan taklidi oyun arkadaşları olduğu yönündedir. Ek olarak, kızların karşı cinsten hayali arkadaşlara sahip olma olasılığı daha yüksektir. Yaptıkları çalışmada sonuçlar, kızların %42'sinin, erkeklerin ise sadece %13'ünün karşı cinsten hayali arkadaşı olduğu yönündedir. Başka bir çalışmada, kızların hayali arkadaşlarının kendilerinden daha az yetkin olduğu, erkeklerin ise hayranlık duyulan ve idealize edilen hayali arkadaşları olduğu bulunmuştur (Harter ve Chao 1992). Kızların hayali arkadaşları beceri bakımından çocuktan daha güçsüzken, erkeklerinki kahraman ya da idoldür. Yazarlara göre bu, ustalık ve yeterlilik konularında cinsiyetler arası farklılığa işaret etmektedir.

Hayali arkadaşları olan çocukların aile dinamikleri ve ailedeki doğum sırasına yönelik bazı araştırmalara göre tek çocukların yanı sıra ilk doğan çocukların daha büyük ölçüde hayali arkadaşları vardır (Hurlock ve Burstein 1932, Bouldin ve Pratt 1999, Taylor 1999, Gleason ve ark. 2000). Bununla birlikte, bu çalışmaların birçoğunda, hayali oyun arkadaşları hakkında veri elde etmek için ebeveyn raporları kullanılmıştır. Bu nedenle, alternatif bir açıklama, ebeveynlerin yalnızca ilk doğan çocuklarda hayali arkadaşlık gözlemleri veya küçük kardeşlerin hayali arkadaşlarını daha büyük ölçüde gizli tutması yönündedir.

Gelişimsel özellikler

Literatürde, hayali arkadaşların çocukların bilişsel gelişimini desteklediğini gösteren çalışmalar mevcuttur. Örneğin, erken çocukluk döneminde hayali oyun arkadaşları olan çocuklarda zihin teorisinin daha iyi geliştiği bilinmektedir (Taylor ve Carlson 1997). Hayali arkadaşları olan bu çocukların hayali arkadaşlarıyla oynadıkları oyun yoluyla diğer insanların zihinlerini anlamaya çalıştıkları düşünülmektedir.

Hayali arkadaşları olan çocukların daha yetenekli olduklarını, daha doğrusu hayali arkadaşların yaratıcılığın öncülerini olduğunu öne süren bazı araştırmalar vardır (Myers 1979, Singer ve Singer 1992). Myers (1979) çocukken hayali arkadaşları olan bireylerin yetişkin olarak yaratıcı kapasite sergilediklerini ve bazı durumlarda hayali arkadaşların yetişkin yaratıcılığına farklı şekillerde ilham verdiğini gösteren altı vaka çalışması sunmuştur. Somers ve Yawkey (1984), çocukların entelektüel ve yaratıcı gelişiminin, oyun arkadaşlarına sahip

olmaktan nasıl fayda sağlayabileceğine dair ayrıntılı örnekler vermiştir. Hayali arkadaşların, çocukların bu tür arkadaşların özelliklerini ve rollerini detaylandırması yoluyla yaratıcı gelişime katkıda bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Hayali arkadaşlarla etkileşim yoluyla, çocuklar yaratıcı düşüncüyü uygular ve genişletir. Fırsatları keşfeder, materyalleri keşfeder ve onları hayali oyun arkadaşlarıyla kurdukları oyunlarda yeni şekillerde kullanırlar. Somers ve Yawkey'e (1984) göre, hayali arkadaşlar çocuğun fikirlerinde ve düşünce sisteminde özgünlüğü teşvik etmektedir.

Smith ve Carlsson'da (1990) hayal ürünü arkadaşların yaratıcı potansiyelin bir işareti olduğunu öne sürmüşlerdir. Ancak, bu varsayıma yönelik sistematik araştırmalar nadir olarak gerçekleştirilmiştir. Buna yönelik 800 lise öğrencisi ile yapılan bir çalışmada ergenlerin yaratıcı potansiyeli ile çocukken hayali arkadaşlara sahip olma durumları arasında özellikle edebi yaratıcılık bakımından bir ilişki ortaya konmuştur (Schaefer 1969).

Yaratıcılık, algılayıcının kendi benliği de dahil olmak üzere, gerçekliği deneyimlemenin üretken veya yeni bir yolu olarak tanımlanmaktadır (Hoff ve Carlsson 2002). Bu tanım, bireyin deneyimleme biçimini ve var olma biçimini vurgulamaktadır. Diğer tanımlar, yaratıcılığın ürün yönünü vurgulamaktadır. Yaratıcılık sürecinin yeni, orijinal, yararlı ürünlerle sonuçlanması gerektiğini belirtmektedir (Martindale 1989). Bu perspektiften konuya bakınca hayali arkadaşların çocuk için yeni ve yararlı ürünler olduğu söylenebilir.

Hayali arkadaşlıkların çocuğun gelişimindeki yeri

Hayali arkadaşların çocukların gelişimlerini neden ve nasıl etkilediğini anlamak için, bu etkileşimlerin çocuğun hayatındaki işlevlerinin gözden geçirilmesi önemlidir.

Sosyal dayanak ve yeterlik aracı olarak hayali arkadaşlık

Hayali arkadaşlar gerçek ilişki partneri olarak değerlendirilmese de literatür onların gerçek arkadaş ilişkilerinde mevcut olan bazı faydaları sağladığını öne sürmektedir. Aslında, gerçek arkadaşlara benzerlikleri, zaman zaman ebeveynlerin veya erken çocukluk uzmanlarının, çocukların gerçek arkadaşları olmadığı için hayali arkadaşlar yarattıklarını düşünmelerine neden olmuştur (Taylor 1999). Hayali arkadaşların çocuğun sosyal gelişimindeki önemine ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Bazı araştırmalar, hayali arkadaşları olan çocukların, bu tür arkadaşları olmayan çocuklar kadar sosyal açıdan yetkin olmadığını ileri sürmektedir (Harter ve Chao 1992, Bouldin ve Pratt 1999). Özellikle ilk çalışmalarda, hayali arkadaşları olan çocuklar utangaç ve sosyal açıdan yetersiz olarak tanımlanmıştır (Ames ve Learned 1946).

Öte yandan, hayali arkadaşları olan çocuklar, akranları tarafından kabul edilmeleri (Gleason 2004) veya sahip oldukları oyun arkadaşı sayısı (Manosevitz ve ark. 1973) açısından diğer çocuklardan farklı değildir. Genel olarak, hayali arkadaşları olan ve olmayan çocuklar, akran ilişkileri açısından farklı olmaktan çok benzerdir (Gleason 2004). Singer ve Singer (1992) tarafından yapılan çalışmada hayali arkadaşları olan çocuklar, hayali arkadaşları olmayan çocuklara kıyasla oyun sırasında daha fazla pozitif duygusallık ve daha az saldırganlık sergilemişlerdir. Başka bir çalışmada (Manosevitz ve ark. 1973), hayali arkadaşına sahip

çocuklar, ebeveynleri tarafından günlük aktivitelerde daha mutlu ve sözlü olarak daha fazla iletişim halinde oldukları yönünde tanımlanmıştır. Ayrıca araştırmadaki bir diğer ilgi çekici bulgu ise bu çocukların, gerçek oyun arkadaşları ortaya çıktığında hayali arkadaşla oynamayı bıraktığı yönündedir.

Hayali bir arkadaşın temel işlevinin, erken çocukluk döneminde arkadaşlığın merkezi bir özelliği olan yakınlık kurma olduğu iddia edilmektedir (Masih 1978, Howes 1996, Taylor 1999). Buna ek olarak, hayali arkadaşları olan dört yaşındaki çocuklarla yapılan araştırmada, bu çocukların diğer çocuklara göre çatışma çözüme kullanılan sosyal hükümler ve bu ilişkilerde mevcut olan güç konusunda belirgin bir ayırım gözlemlenmemiştir (Gleason 2002). Ayrıca, gerçek arkadaşlarda olduğu gibi, hayali arkadaşlar her zaman yaratıcılarının isteklerine uymazlar: çocuklar onlarla çatışmaları hayal eder, bazen onlardan korkar veya onlara kızar (Taylor 1999). Bu bulgular, çocukların hayali arkadaşlarla kurdukları ilişki hükümlerinin araştırılmasının önemine, hayali arkadaşların işlevine ve bu arkadaşlıkların potansiyel olarak çocukların arkadaşlık kavramlarına ilişkin iç görüşü sağlayabileceğine dikkat çekmektedir.

Hayali arkadaşlıkların sosyal işlevlerine yönelik bir önemli varsayım da hayali arkadaşlık ilişkisinin çocuğun yaşamında sosyal deneyime olanak sağlamasıdır (Henricks 2015). Bu görüş açısından hayali arkadaş, çocuğun aktif olarak kendini gerçekleştirmeye yönelik deneyim imkanı bulduğu bir araçtır. Bununla birlikte hayali arkadaş ile kurduğu oyunlarda çocuk, her türden duyguları - hatta olumsuz duyguları - gerçek hayatta olduğundan daha kolay düzenlenebilen bir bağlamda oluşturmakta ve deneyimlemektedir.

Vygotsky'nin (1967) yakın ilişki gelişimine karşılık gelen taklit oyun kavramı, çocuğun kendini gerçekleştirme ve keşfetmesinin aracı olduğu teorik mekanizmayı temsil etmektedir. Bu çerçevede, hayali arkadaşlar ile oyun, sosyal ilişkilerin doğasını ve işlevini, bunlarla ilişkili duyguları yine oyun bağlamının güvenli sınırları içinde keşfetmek için kullanılan bir araç olarak kavramsallaştırılabilmektedir. Hayali arkadaşlar ile kurduğu ilişkide çocuklar, sosyal ilişkilerin kurallarını öğrenebilecekleri ve muhtemelen içselleştirebilecekleri etkileşimleri deneyimlemektedir. Başka bir deyişle, hayali arkadaşlar, belirli kişilerarası becerilerin ve deneyimlerin karşılaşılabileceği ve öğrenilebileceği, çocuk tarafından oluşturulan ilişki ortamının simülasyonunu sağlamaktadır.

İlişki becerilerinin ve bağlamlarının araştırılması için bir sosyal bağlam olarak hayali arkadaş perspektifi, neden bazı çocukların idealize edilmiş hayali arkadaşlar yarattığını, bazılarının ise zorlayıcı hayali arkadaşlar yarattığını açıklamaya yardımcı olmaktadır. İdeal özelliklerin atfedildiği bir hayali arkadaş, çocukların arkadaşlık ve onaylama gibi ilişkisel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır (Gleason 2017). Örneğin bir çalışmada dört yaşındaki bir katılımcı, okuldaki en iyi arkadaşı Danny'nin görünmeyen bir versiyonunu yaratmıştır. Çocuğun annesi, hayali arkadaşın ortaya çıkış sebebini, çocuğunun tek çocuk olmasının, gerçek Danny'ye olan sevgisinin ve Danny ile sadece okulda değil, mümkün olduğu kadar çok oynama arzusunun bir işlevi olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, oğlunun ve gerçek Danny ile oyunlarında ara sıra çatışmalar yaşamasına karşın, görünmez Danny'nin

oğlunun arzularını kabul etmekte genellikle istekli olduğunu belirtmiştir (Gleason ve ark. 2000). Bu durumda hayali arkadaş, koşulsuz kabulü ve sınırsız esnekliği temsil etmektedir. Bu hayali sosyal bağlamın amacı, büyük ölçüde bir çocuğa arkadaşlık etmek gibi görünse de aynı zamanda gerçek bir arkadaşla ilişkiyi sürdürmek için gereken sosyal çabayı ortadan kaldırmaktadır (Gleason 2017).

Başka araştırmalar ise çocukların hayali arkadaşlar aracılığıyla ilişkilerin olumsuz yönlerini keşfedebileceğine işaret etmektedir. Gopnik (2002), üç yaşındaki kızı Olivia'nın görünmez hayali arkadaşı Charlie Ravioli hakkındaki gözlemlerinde, Charlie'nin en belirleyici özelliğinin, onun ulaşılmazlığı olduğunu bildirmiştir. Gopnik'e göre Olivia bu oyunlarda ne kadar istese de Charlie ile nadiren buluşabiliyordu ve oyunlarında cevapsız telefon görüşmeleri gibi hayal kırıklığı teması mevcuttu. Gopnik, Olivia'nın Charlie ile bu ilişkisini, ebeveynlerinin telaşlı yaşamlarını yansıttığı şeklinde yorumlamıştır. Olivia, bu tatminsiz ilişkide sosyal etkileşimlerde ulaşmanın zor olduğu koşullar ve duyguları anlamaya çalıştığı sosyal bir bağlam yaratmıştır.

Duygu düzenleme aracı olarak hayali arkadaş

Hayali arkadaş, bağlılık, iş birliği, empati ve çatışma gibi her türden kişilerarası deneyimler için fırsatlar sağladığından, çocuk ve hayali arkadaş arasındaki ilişki sadece kişilerarası etkileşim için değil, daha farklı gelişim alanları için de kaynak olarak görülmektedir (Gleason 2013). Hayali arkadaşlar, bazı çocukların gerçek ilişkilerde ortaya çıkan olumsuz duygular olmadan sosyal ilişkileri keşfetmeye çalıştıkları bir zemin sağlamaktadır. Bununla birlikte, çocukların hayali arkadaşları ile kurdukları bu ilişkilerde duygu düzenleme ve sosyal beceri kazanımı sonrasında hayali ilişkileri kolayca sonlandırdığı bilinmektedir (Kastenbaum ve Fox 2007).

Hayali arkadaşların çocuğun fikirlerini reddettiği durumlarda, bu zorlayıcı durumun yarattığı duygusal güçlüklerle başa çıkmak oyunda bir tema olarak belirlemektedir. Gleason ve Kalpidou'ya (2014) göre hayali arkadaş ile eşit bir arkadaşlık ilişkisi olan çocuklar, kendilerine bağımlı bir hayali arkadaş olan çocuklara göre duygusal olarak daha olgun ve etkili başa çıkma mekanizmaları bakımından daha gelişmiştir. Bu bulgu, hayali bir arkadaşlığın yaratılmasının daha iyi duygusal başa çıkma stratejileri ile sonuçlandığını kesin olarak göstermemekle birlikte, hayali arkadaşlık ile duygu düzenleme becerileri arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

Hayali arkadaşları olan çocukların, hayali arkadaşları olmayan çocuklara göre duygu düzenleme bakımından farklılaştığını gösteren başka bir çalışmada (Bouldin ve Pratt 2002), hayali arkadaş olan çocukların özellikle okul döneminde sosyal ilişkilerinde kaygılı oldukları gözlemlenmiştir. Bu çocukların diğer arkadaşlarıyla kıyaslandığında kaygı odağının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Hayali arkadaşları olan çocukların sosyal ilişkilerde başkalarının beklentilerini karşılama konusunda daha kaygılı olduğu öne sürülmüştür. Bu bulgu daha sonra, orta çocukluk döneminde hayali arkadaşları olan çocukların hayali arkadaş olmayanlara göre daha fazla sosyal kaygı göstermesi ile desteklenmiştir (Shavel-Jessop ve Segal 2005). Bu bulgular birlikte ele alındığında, hayali arkadaşlarla oynamanın, sosyal etkileşimlerde

ortaya çıkan olumsuz duyguların yönetiminde çocuk için bir kaynak işlevi gördüğü çıkarımı yapılabilmektedir.

Burbach ve ark.'nın (2014) hayali arkadaşlıklara ilişkin gerçekleştirdikleri nitel çalışmada 5-10 yaşları arasında hayali arkadaşı olan bir çocuğun, hayali arkadaşını "sosyal çevrede ilişki kuramadığı durumlarda bir dayanak" ve "yoğun yalnızlık duygularında destekleyici bir araç" olarak tanımladığı görülmektedir. Ayrıca aynı çalışmada hayali arkadaşların istismar ve ihmal gibi olumsuz çocukluk çağı deneyimleri durumunda olumsuz duyguları düzenleme işlevi de ortaya konmuştur.

Erken çocukluk çağında hayali arkadaşlarla ilişkiler aile içi çatışma, anne kaybı ve duygusal eksiklik gibi çeşitli olumsuz duyguların ortaya çıktığı durumlarda da çocuklar için önemli duygu düzenleme aracı olabilmektedir. Yazarın klinik çalışmasında 3 yaşındaki kardeşi olmayan erkek çocuğun yetişkin yaşlarda ve kadın olarak tarif ettiği hayali arkadaşının sadece bakıcıyla birlikteken ortaya çıktığı, anne ile birlikteken "kendi evine" gittiği gözlemlenmiştir. Bu örnekte olduğu gibi çocuk, annenin yokluğundaki olumsuz duyguları yönetebilmek için hayali arkadaştan faydalanabilmektedir. Bu anlamda hayali arkadaşın çocuğun olumsuz duyguları üzerindeki iyileştirici etkisinden söz edilebilir.

Bağımlılık ve otonomi çatışmasında hayali arkadaşın yeri

Birçok kuram ve bakış açısında oyunun, çocuğun yeterlilik ve ustalıklı ilgili konularda deney yapabileceği önemli bir aracı temsil ettiği vurgulanmıştır (Rubin ve ark.1983). Oyun, çocukların yeni beceriler geliştirmelerine veya gerçek dünyada henüz gösteremedikleri becerileri telafi edebilecekleri, ustalık veya yeterlilik içeren temaları canlandırabilecekleri sembolik bir alan sağlamaktadır. White (1959) ayrıca oyunu "etki motivasyonunun" bir temsili, yani kişinin dünyasıyla yetkin bir şekilde etkileşim kurma arzusu olarak ifade etmiştir. Caplan ve Caplan (1973) oyunun, çocuğun kontrolünde olduğu bir hayal dünyası yaratarak çaresizliğe karşı koyma fırsatları sağladığı gerçeğine özel bir vurgu yapmışlardır.

Hayali arkadaşları olan çocuklarla ilgili literatürdeki ilk çalışmalarda, hayali arkadaşların çocuğun yeterlilik eksikliğinin telafisi rolü vurgulanmaktadır. Örneğin, Bach (1971) hayali arkadaşların ortaya çıkışının çocuğun özerklik çabasını ve ebeveynlerine karşı etkinliğini ölçme mücadelesini yansıttığını belirtmiştir. Murphy (1962) tarafından bildirilen bir vakada, hayali arkadaşın çocuğun cesur ve güçlü olmasına ve anaokuluna başlama sürecindeki zorluklarla başa çıkmasına yardımcı olduğu ortaya çıkmıştır. Wickes (1966), görme duygusu iyi olmayan bir çocuğu anlattığı vakasında hayali arkadaşın gözlüğe ihtiyacı olmadığını ve bu nedenle çocuğun eksik olduğu bir yeterlilik alanında çocuğa yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Wickes'in anlattığı başka bir vakada hayali arkadaş, çocuğun spor ve ilgili fiziksel aktivitelerdeki yetersizlikleri telafi etmesine yardım etmiştir.

Benson ve Pryor (1973), çocukların çoğu kez hayali arkadaşlarına "Pamuk Prenses hikayesindeki ayna ile yapılan konuşmaları anımsatacak şekilde" atıfta bulduklarından bahsetmektedir. Çocuklar, özgüvenlerini tazelemek ve öz imajlarını yansıtırken destek almak için hayali arkadaşlarına başvurumaktadırlar. Yazarlara göre bu şekilde, hayali arkadaş sağlıklı narsisizmi besler ve çocuğun yeni yeni ortaya çıkan özgüveninin güçlenmesinde rol alır.

Harter ve Chao (1992) okul öncesi dönemindeki çocuklarla yaptığı çalışmada hayali arkadaşları olan çocukların, hayali arkadaşı olmayan çocuklara göre yeterlilik düzeyi bakımından farklılıklarını ortaya koymuşlardır. Öğretmen derecelendirmeleri, bilişsel yeterlilik, fiziksel yeterlilik ve akran kabulü olmak üzere üç alanda hayali arkadaşları olan çocukların, bu tür arkadaşları olmayan çocuklardan daha az yetenekli ve daha az popüler olduğunu göstermiştir. Araştırmada ayrıca hayali arkadaşın yeterlilik bakımından çocukların kendilerinden üstünlüğü veya zayıflığı incelenmiştir. Çocukların resimleri incelendiğinde bazı çocukların ileri düzey yetkin hayali arkadaşlar yarattığı, diğer çocukların ise kendinden çok daha az yetkin olan ve eğitip yetiştirmeleri gereken arkadaşlar yarattığı gözlemlenmiştir. Ayrıca erkeklerin, özellikle fiziksel olarak, son derece yetenekli hayali arkadaşlar yaratırken kızların daha gerçekçi ve eksiklikleri olan arkadaşlar yarattıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmada, kız çocuklarının hayali arkadaşlarıyla daha çok öğretim ve ilgiye dayalı ilişkiler kurduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle, genel bulgular hayali arkadaşların, yeterlilikle ilgili konuların üstesinden gelmek için telafi edici mekanizmaları temsil edebileceğini öne sürerken, kız ve erkek çocuklar tarafından inşa edilen arkadaş türlerinin doğası çarpıcı bir tezat oluşturmaktadır.

Avcı (2012), Ethem Baran'ın "Yarım" adlı romanındaki Metin kahramanının yarattığı Adıgüzel adlı hayali arkadaşın yaratıcı karakterin onay ve cesaret almak için başvurduğu bir araç olmasına dikkat çekmiştir. Avcı (2012)'ya göre Adıgüzel karakteri Metin'den yaşça büyük, ona arkadaşlık ederken bir yandan da yol gösteren ve yazma becerisinde onu cesaretlendiren bir hayali arkadaşır. Ayrıca hayali arkadaşın yaratıcısı olan Metin'in Adıgüzel'e olumsuz çocukluk deneyimlerine ilişkin özellikler yüklediği görülmektedir. Adıgüzel, olumsuz bir aile ortamında, annenin ve babanın duygusal yoksunluğunda büyümüş, şimdiye "olgun" bir karakter olarak Metin'in yol göstericisi olmuştur. Metin, içe kapanık, sosyal becerisi düşük bir karakterken Adıgüzel, dışa dönük, cesaretli ve sosyal ilişkiler bağlamında fedakar bir karakterdir. Bu örnekte de görüldüğü gibi hayali arkadaşlıklar yaratıcısının duygusal ihtiyaçlarına göre yüklenen özellikleriyle otonomi ve yeterlilikte önemli bir rol oynamaktadır.

Literatürdeki bu açıklamalar, hayali bir arkadaşın yaratılmasının temel işlevinin, çocuğa ustalık ve yeterlilik içeren konularla başa çıkmasına yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla, bu araştırmalar hayali arkadaşın, çocuğa yetersizlik duygularının üstesinden gelmesine veya telafi etmesine psikolojik olarak yardımcı olabileceğini öne sürmektedirler.

Sonuç

Erken çocukluk döneminde oyunun çocuğun gelişimi üzerindeki oldukça önemli bir yeri vardır. Oyun, birden fazla partnerin mevcut olduğu durumlarla sınırlı değildir. Bunun yerine, insanın hayal gücü kapasitesi, gerçek sosyal oyunun pek çok faydasını karşılayabilecek bir bağlam sağlamaktadır. Bu noktada hayali arkadaşlar çocuğun yaşamında ortaya çıkarak çocuğun gelişimi için önemli hale gelmektedir. Hatta bazı durumlarda birtakım özellikleri bakımından hayali bir arkadaş gerçek arkadaştan daha kolaylaştırıcı olabilmektedir. Hayali arkadaşın özelliklerinin çocuğun ihtiyaçlarına göre uyarlanabilmesi bunu sağlamaktadır.

Hayali arkadaşlar, özellikle duygu düzenlenme, iş birliği ve perspektif alma gibi yetişkinlikte yararlı olan kişiler arası becerilerin edinilmesi ile sosyal yeterliliğin gelişimini kolaylaştırabilir. Ayrıca çocuk bu oyunlarla kendine sosyal deneyim ortamları yaratmakta ve yetkinlik duygusunu geliştirmektedir. Hayali arkadaşlar gerçek sosyal rolleri tanımak ve sosyal hiyerarşinin yönlerini keşfetmek için bir bağlam yaratmakta ve olumsuz duyguları gerçekten hayali bir ilişkiye kaydırmak için bir araç işlevi görmektedir. Kısacası, yeterli bilişsel becerilere sahip bir çocuk açısından sosyal oyun kurmak için gerçek bir oyun partneri gerekli değildir. Ayrıca çocukların hayali arkadaşlarla oyun oynamasının, sosyal ilişkilerini ve benlik gelişimini olumlu etkilediği söylenebilir.

Kaynaklar

- Ames LB, Learned J (1946) Imaginary companions and related phenomena. *J Genet Psychol*, 69:147-167.
- Avcı A (2012) Kuramsal bir yaklaşım: Ethem Baran'ın Yarım romanı. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5:117-136
- Bach S (1971) Notes on some imaginary companions. *Psychoanal Study Child*, 26:159-171.
- Bender L, Vogel BF (1941) Imaginary companions of children. *Am J Orthopsychiatry*, 11:56-66.
- Benson R M, Pryor DB (1973) When friends fall out: Developmental interference with the function of some imaginary companions. *J Am Psychoanal Assoc*, 21:457-473.
- Bouldin P, Pratt C (1999) Characteristics of preschool and school-age children with imaginary companions. *J Genet Psychol*, 160:397-410.
- Bouldin P, Pratt C (2002) A systematic assessment of the specific fears, anxiety level, and temperament of children with imaginary companions. *Aust J Psychol*, 54:79-85.
- Bukowski W, Hoza B (1989) Popularity and friendship: Issues in theory, measurement, and outcome. In *Peer Relationships in Child Development* (Eds T Berndt, G Ladd):15-45. New York: Wiley.
- Burbach F, Roberts G, Clinch C, Wise N (2014) Exploring the links between childhood imaginary companions and auditory hallucinations. *Psychosis*, 6:38-49.
- Caplan F, Caplan T (1973) *The Power of Play*. New York, Doubleday.
- Gleason T (2002) Social provisions of real and imaginary relationships in early childhood. *Dev Psychol*, 38:979-992.
- Gleason T (2004) Imaginary companions and peer acceptance. *Int J Behav Dev*, 28:204-209.
- Gleason T (2013) Imaginary relationships. In *Handbook of the Development of Imagination* (Ed M Taylor):251-271. Oxford, Oxford University Press.
- Gleason TR (2017) The psychological significance of play with imaginary companions in early childhood. *Learn Behav*, 45:432-440.
- Gleason TR, Hohmann LM (2006) Concepts of real and imaginary friendships in early childhood. *Soc Dev*, 15:128-144.
- Gleason T, Kalpidou M (2014) Imaginary companions and young children's coping and competence. *Soc Dev*, 23:820- 839.
- Gleason T, Sebanc A, Hartup W (2000) Imaginary companions of preschool children. *Dev Psychol*, 36:419-428.
- Gopnik A (2002) Bumping into Mr. Ravioli: A theory of busyness, and its hero. *New Yorker*, 23.09.2002.
- Harter S, Chao C (1992) The role of competence in children's creation of imaginary friends. *Merrill Palmer Q*, 38:350-363.
- Hartup W (1992) Peer relations in early and middle childhood. In *Handbook of Social Development: A Lifespan Perspective* (Eds VV Hasselt, M Hersen):257-281. New York, Plenum Press.
- Henricks TS (2015) Play as experience. *Am J Play*, 8:18-49.
- Hoff EV, Carlsson I (2002) Shining lights or lone wolves? Creativity and self-image in primary school children. *J Creat Behav*, 36:17-41.
- Howes C (1983) Patterns of friendship. *Child Dev*, 54:1041-1053.
- Howes C (1996) The earliest friendships. In *The Company They Keep: Friendship in Childhood and Adolescence* (Eds W Bukowski, A Newcomb, W. Hartup):66-86. Cambridge, Cambridge University Press.
- Hurlock EB, Burstein M (1932) The imaginary playmate: A questionnaire study. *J Genet Psychol*, 41:380-392.

- Kastenbaum R, Fox L (2008) Do imaginary companions die? An exploratory study. *Omega*, 56:123-152.
- Martindale C (1989) Personality, situation, and creativity. In *Handbook of Creativity* (Eds JA Glover, RR Ronning). London, Plenum.
- Manosevitz M, Prentice N, Wilson F (1973) Individual and family correlates of imaginary companions in preschool children. *Dev Psychol*, 8:72-79.
- Masih V (1978) Imaginary play companions of children. In *Piagetian Theory and the Helping Professions* (Eds R Weizman, R Brown, P Levinson, P Taylor):136-144). Los Angeles, CA, University of Southern California Press.
- Murphy LBE (1962) *The Widening World of Childhood*. New York, Basic Books.
- Myers WA (1979) Imaginary companions in childhood and adult creativity. *Psychoanal Q*, 48:292-307.
- Nagera H (1969) The imaginary companion: Its significance for ego development and conflict solution. *Psychoanal Study Child*, 24:165-196.
- Ross H, Lollis S (1989) A social relations analysis of toddler peer relationships. *Child Dev*, 60:1082-1091.
- Rubin KH, Fein GG, Vandenberg B (1983) Play. In *Handbook of Child Psychology, Vol. 4. Socialization, Personality, and Social Development* (4th ed.) (Ed EM Hetherington). New York, Wiley.
- Schaefer CE (1969) Imaginary companions and creative adolescents. *Dev Psychol*, 1:747-749.
- Seiffge-Krenke I (2000) A very special friend: The imaginary companion. *Prax Kinderpsychol Kinderpsychiatr*, 49:689-702.
- Singer DG, Singer JL (1992) *The House Of Make-Believe: Children's Play and the Developing Imagination*. Cambridge, MA, Harvard University Press.
- Smith GJW, Carlsson IM (2001) CFT: Creative Functioning Test. Lund, Sweden, Department of Psychology.
- Somers JU, Yawkey TD (1984) Imaginary companions: Contributions of creative and intellectual abilities of young children. *J Creat Behav*, 18:77-89.
- Sperling OE (1954) An imaginary companion, representing a prestage of the superego. *Psychoanal Study Child*, 9:252-258.
- Svendsen M (1934) Children's imaginary companions. *Arch Neurol Psychiatry*, 32:985-999.
- Taylor M (1999) *Imaginary Companions and the Children Who Create Them*. New York, Oxford University Press.
- Taylor M, Carlson SM (1997) The relation between individual differences in fantasy and theory of mind. *Child Dev*, 68:436-455.
- Taylor M, Carlson SM, Maring BL, Gerow L, Charley CM (2004) The characteristics and correlates of fantasy in school-age children: imaginary companions, impersonation, and social understanding. *Dev Psychol*, 40:1173.
- Taylor M, Hulette AC, Dishion TJ (2010) Longitudinal outcomes of young high-risk adolescents with imaginary companions. *Dev Psychol*, 46:1632.
- White R (1959) Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychol Rev*, 66:297-333.
- Wickes FG (1966) *The Inner World of Childhood* (rev. Ed.) New York, Appleton Century.
- Vygotsky LS (1967) Play and its role in the mental development of the child. *Soviet Psychology*, 5:6-18.
- Vostrovsky C (1895) A study of imaginary companions. *Education*, 15:393-398.

Yazarların Katkıları: Yazar çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağladıklarını ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduğunu kabul etmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: Doç. Berna Güloğlu'na bu çalışmayı yazmamda bana ilham ve fikir verdiği için, Can İrkörücü'ye ise çalışmanın İngilizce tercümesine verdiği destekten dolayı teşekkür ederim.

Authors Contributions: The authors attest that she has made an important scientific contribution to the study and has assisted with the drafting or revising of the manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Acknowledgements: Author would like to thank Berna Güloğlu for giving her inspiration and ideas to write this study, and Can İrkörücü for the support for the English translation of the study.